

KNUT HAMSUN (1859-1952)

Knut Hamsun står som vår store, internasjonale romanforfatter. Som Ibsen i dramatikken har han satt Norges navn på verdenskartet ved å bli tildelt Nobelprisen i litteratur (som Ibsen aldri fikk) og gjennom å skape romanskikkelser som Glahn, Victoria, August, Mack og mange andre. Og ikke minst Isak, dette mennesket som gikk som en pram gjennom skogene og som var den direkte årsaken til tildelingen av Nobelprisen. Bøkene om Hamsun er mange, Arvid Østbys store bibliografi fra 1972 er på ikke mindre enn 316 sider. Hvor mye den kan utvides med i dag, er det ikke godt å si, men det er kommet en uendelighet av artikler og mange bøker i løpet av de siste 30 årene. De største bøkene er Thorkild Hansens og Robert Fergusons. Dessuten er Hamsuns brev utkommet i 6 store bind, samlet av Harald Næss. De som vil lese om Hamsun har mye å velge blant.

Hamsuns nazisimpatier skapte kraftige reaksjoner hos storparten av det norske folk og førte også til en viss nedgang i interessen for hans produksjon under og straks etter 2. verdenskrig, men dette har for lengst snudd. Bibliofilt har resultatet vært en rekke rekordnoteringer på auksjoner, prisene har steget jevnt og sikkert. Kjøpte man Hamsun for tyve år siden, har man fått en svært hyggelig formuesøkning. Intet tyder på at prisene flater ut.

Hamsuns tidlige bøker er uhyre interessante for en samler. Vi tør påstå at det er tilnærmet umulig å få tak i "Et gjensyn", og "Bjørger" i originalbind og "Den Gaadefulde" er ytterst sjelden fremme. Prisen vil ligge på ca 200.000 kroner for hver av dem om ikke eksemplarene er for dårlige. "Et gjensyn" har for noen år siden blitt omsatt under hånden til en pris som er så høy at vi ikke en gang tør gjengi den. Men alt som kom etter "Den sidste Glæde" er alminnelig med førsteopplag på ca. 12.000.

Bindvarianter på Hamsuns tidlige bøker er det vanskelig å få full oversikt over. Det er sikkert ting her som vi ikke har fått fanget opp. Og i tillegg til det vi har registrert, forekommer det *senere* grønne helsjirtingbind eller sjirtingryggbind på noen av romanene utgitt etter første verdenskrig.

Boken om Hamsun er uten tvil Ingar Sletten Kolloens store to binds biografi som ble utgitt i 2003 og 2004.

I denne versjonen har vi funnet et helt nytt og selvstendig Hamsun-trykk fra 1940, som hittil har vært ukjent. Arvid Østby registrerer det for eksempel ikke i sin bibliografi fra 1972. Det er tale om et opprop til det norske folk i april dagene 1940, med et svært kontroversielt innhold.

Overraskende nok foreligger dette trykket i to forskjellige varianter.

KNUT HAMSUNS FØRSTEUTGAVER:

- 1877: [-]: Den Gaadefulde. En Kjærlighedshistorie fra Nordland. Af Kn. Pedersen. Tromsø. M. Urdal.
Innbinding: Kombinert omslag og tittelblad. *
- 1878: Et gjensyn af Knud Pedersen Hamsund. Bodø. Eget forlag.
Innbinding: Kombinert omslag og tittelblad.
"Et gjensyn" kjennes - såvidt vi vet - bare i to eksemplarer i private samlinger. Disse er merkelig nok forskjellige på det kombinerte omslag og tittelblad:
A. Denne varianten har intet punktum etter "gjensyn" og har liten a i "af".
B. Denne varianten har punktum etter "gjensyn" og har stor A i "Af".
- 1878: Bjørger. Fortælling af Knud Pedersen Hamsund. Bodø. Eget forlag.
Innbinding: Omslag, blankt (i fargene blått eller grønt). Helsjirtingbind.
Forlagsbindet til "Bjørger" er mørkebrunt og har blinddekor både på fordekkelen og på bakdekkelen og tre smale striper i gull på ryggen. Videre står tittelen "Bjørger" i gullskrift på fordekkelen. For øvrig er det varierende gulldekor på fordekkelen. Bindet finnes både med og uten 3-sidet gullsnitt.
I de fleste eksemplarer er "H. Sundems Boghandel" stemplet på smusstittelblad og/eller tittelbladet. (H. Sundem overtok restopplaget). Et komplett eksemplar skal ha fem blanke ark: (1) mellom smusstittelbladet og tittelbladet, (2) mellom tittelbladet og dedikasjonsbladet, (3) etter dedikasjonsbladet og (4-5) to blad til slutt. En piratutgave av Bjørger ble utgitt av "Norgesposten" i New York i 1925.
- 1889: Lars Oftedal. Udkast. Bergen. Mons Litleré.
Innbinding: Omslag, typografisk.

- 1889: Fra det moderne Amerikas Aandsliv. København. Philipsen.
Innbinding: Omslag, typografisk. Hellsjirtingbind. Hefter (hvor det opprinnelige tittelbladet fra Philipsen er erstattet med et nytt, udatert tittelblad fra Cammermeyer, jfr. nedenfor under Knut Hamsuns "Skrifter").
- 1890: Sult. København. Philipsen.
Innbinding: Omslag, typografisk. Forlagsbind i to varianter:
A. Hellsjirtingbind (flere forskjellige farger, f.eks. gulbrunt, rødt, brunt og grønt).*
B. Mørkerødt skinnryggbind med enkel gulldekor og med marmorert overtrekkspapir, tilsvarende det marmorerte snittet.
B-varianten er antagelig innbundet for forlaget etter at den offisielle førsteutgaven ble utgitt. Et eksemplar har en materie som måler 17,3cm x 11,1cm og er således større enn de heftede, ubeskårne eksemplarene, jf det eksemplar som er beskrevet som nr. 24 i Bjørn Ringstrøms Antikvariats Jubileumskatalog (oktober 2005).
Et utsnitt av Sult ble trykt i "Ny Jord" i november 1888.
- 1892: Mysterier. Roman. København. Philipsen.
Innbinding: Omslag, typografisk. Forlagsbind i to varianter:
A. Hellsjirtingbind (flere forskjellige farger, f.eks. grønt, rødt, lyseblått og mørkeblått).*
B. Helskinnbind (olivenfarvet – bokens gullpreg er identisk med hellsjirtingbindet både på fordekkel og rygg).
Hefter (hvor det opprinnelige tittelbladet fra Philipsen er erstattet med et nytt, udatert tittelblad fra Cammermeyer, jfr. nedenfor under Knut Hamsuns "Skrifter").
- 1893: Redaktør Lyng. Roman. København. Philipsen.
Innbinding: Omslag, typografisk. Hellsjirtingbind (flere forskjellige farger, f.eks. brunt, vinrødt, blått, mellomblått og dueblått).
- 1893: Ny Jord. Roman. København. Philipsen.
Innbinding: Omslag, typografisk. Hellsjirtingbind (flere forskjellige farger, f.eks. lysebrunt, brått, blått og burgunder). Hefter (hvor det opprinnelige tittelbladet fra Philipsen er erstattet med et nytt, udatert tittelblad fra Cammermeyer, jfr. nedenfor under Knut Hamsuns "Skrifter").
- 1894: Pan. Af Løjtnant Thomas Glahns Papirer. København. Philipsen.
Innbinding: Omslag, typografisk. Hellsjirtingbind* (flere forskjellige farger, f.eks. brunt, rødt, grønt og blått).
- 1895: Ved Rigets Port. Forspil. København. Philipsen.
Innbinding: Omslag, typografisk. Hellsjirtingbind (flere forskjellige farger, f.eks. beige, grått, rødt, gulbrunt, blått, mellomblått og lysegrønt). Hefter (hvor det opprinnelige tittelbladet fra Philipsen er erstattet med et nytt, udatert tittelblad fra Cammermeyer, jfr. nedenfor under Knut Hamsuns "Skrifter").
- 1896: Livets Spil. København. Det Nordiske Forlag.
Innbinding: Omslag, typografisk. Hellsjirtingbind (flere forskjellige farger, f.eks. vinrødt, blått, brunt og mellomblått). Hefter (hvor det opprinnelige tittelbladet fra Det Nordiske Forlag er erstattet med et nytt, udatert tittelblad fra Cammermeyer, jfr. nedenfor under Knut Hamsuns "Skrifter").
- 1897: Siesta. Skitser. København. Gyldendal.
Innbinding: Omslag, typografisk. Hellsjirtingbind (i beige/gult, grønt, lysebrunt eller mørkebrunt).
- 1898: Aftenrøde. Slutningsspil. København. Gyldendal.
Innbinding: Omslag, typografisk. Hellsjirtingbind (flere forskjellige farger, f.eks. brunt og blått).
- 1898: Victoria. En Kærligheds Historie. Cammermeyer.
Innbinding: Omslag, typografisk. To typer forlagsbind:
A. Mykt helskinnbind med 3-sidet gullsnitt.
B. Hellsjirtingbind (lysegrønt og grønt).*

- 1902: Munken Vendt. Brigantinens Saga. I. København. Gyldendal.
Innbinding: Omslag, typografisk. Skinnryggbind.
- 1903: I Æventyrland. Oplevet og drømt i Kaukasien. København. Gyldendal.
Innbinding: Omslag, typografisk. Skinnryggbind.
- 1903: Kratskog. Historier og Skitser. København. Gyldendal.
Innbinding: Omslag, typografisk. Hellsjirtingbind (grønt). Det er to varianter av omslaget:
A. Med forlagsannonse på bakomslaget.
B. Bare med Gyldendals forleggermerke på bakomslaget.
- 1903: Dronning Tamara. Skuespil i tre Akter. København. Gyldendal.
Innbinding: Omslag, typografisk. To typer av omslaget:
A. Med lyseblå/gråblå bokstaver på foromslaget og med oversikt over Knut Hamsuns tidligere bøker på bakomslaget.
B. Med tittelen i sorte bokstaver, med mindre typer på foromslaget og med en vignett på bakomslaget.
Hellsjirtingbind (gyllent).
- 1904: Det vilde Kor. Digte. København. Gyldendal.
Innbinding: Omslag, typografisk.
I Skougaard-katalogen II, side 135, er det oppført et eksemplar av boken i mykt helskinnbind med "forlagsbind?" anført i parentes. Også i antikvar-kataloger er det sett oppført eksemplarer av "Det vilde Kor" i et mykt helskinnbind, som er angitt som forlagsbind. Et slikt eksemplar er undersøkt og er uten noen form for tittel hverken på for- eller bakdekkelen eller på ryggen. Hvis det er tale om et forlagsbind, må det antakelig være et senere.
- 1904: Sværmere. Roman. Illustreret af Louis Moe. Gyldendal.
Innbinding: Omslag, tegnet av Louis Moe. Pappbind. To varianter av forsatsen:
A. Den vanlige ekorn-forsatsen.
B. Med blank forsats.
- 1905: Stridende Liv. Skildringer fra Vesten og Østen. Gyldendal.
Innbinding: Omslag, typografisk. To typer forlagsbind:
A. Grønn hellsjirting. *
B. Brunt skinnryggbind uten tekst på deklene.
- 1906: Under Høststjærnen. En Vandrers Fortælling. Gyldendal.
Innbinding: Omslag, typografisk. Pergamentryggbind.
- 1908: Benoni. Roman. Gyldendal.
Innbinding: Omslag, typografisk. Hellsjirtingbind (brunt eller grønn/blått).
- 1908: Rosa. Af Student Parelus' Papirer. Gyldendal.
Innbinding: Omslag, typografisk. Hellsjirtingbind (brunt eller grønn/blått).
- 1909: En Vandrør spiller med Sordin. Gyldendal.
Innbinding: Omslag, typografisk. Pergamentryggbind.

- 1910: Livet ivold. Skuespil i fire Akter. Gyldendal.
Innbinding: Omslag, typografisk. Helsingjirtebinding.
- Det utkom en meget sjelden variantutgave av boken med tittelen: "Livets Under. Skuespil i fire Akter. (Av) Menz Føyen". Det dreier seg her om et korrekturavtrykk av "Livet ivold" med et villedende tittelblad under fingert forfatternavn. Det er også endringer med hensyn til arkbetegnelsen. Personlisten er videre ikke utfylt. Boken ble forsynt med dette tittelblad for å kunne sendes til Russland for oversettelse. Boken kom - såvidt vites - ikke innbundet.
- 1912: Den sidste Glæde. Skildringer. Gyldendal.
Innbinding: Omslag, typografisk. Helsingjirtebinding, lysegrønt.
- 1913: Børn av Tiden. Roman. Gyldendal.
Innbinding: Omslag, typografisk. Helsingjirtebinding, blått.
- 1915: Segelfoss By. Første (og) Anden Del. Gyldendal.
Innbinding: Omslag, typografisk. To typer forlagsbind:
A. Skinnryggbind.
B. Helsingjirtebinding.
- Bibliofilutgave: Det er trykt 100 nummererte eksemplarer på hollandsk bølgepapir i større format. Disse kom bare heftet.
- 1917: Markens Grøde. Første (og) Anden Del. Gyldendal.
Innbinding: Omslag, typografisk. To typer forlagsbind:
A. Skinnryggbind.
B. Helsingjirtebinding.
- Bibliofilutgave: Det er trykt 100 nummererte eksemplarer på hollandsk bølgepapir i større format. Disse kom bare heftet. Det finnes også eksemplarer med årstallet MDCCCXVIII og med "Copyright 1918" på tittelbladet og dets verso, tilsynelatende en variant av 1. utgaven. I tillegg er det beskjedne tekstavvik. Originalbindet er et blågrønt helsingjirtebinding med dekor på fordekkelen.
- 1918: Sproget i Fare. Gyldendal.
Innbinding: Omslag, typografisk.
- 1920: Konerne ved Vandposten. Roman. I-II. Gyldendal.
Innbinding: Omslag, typografisk, i to halvbind. To typer forlagsbind:
A. Skinnryggbind.
B. Mellomgrønt helsingjirtebinding.
- 1921: Digte. Gyldendal.
Innbinding: Omslag, tegnet. To typer forlagsbind:
A. Skinnryggbind med foromslaget medbundet og med toppsnitt i gull.
B. I grønt pappbind med sjirtegrugg (senere forlagsbind etter 1925, sammenlign Gyldendals forleggerstempel).
- 1923: Siste Kapitel. Roman. I-II. Gyldendal.
Innbinding: Omslag, typografisk, i to halvbind. To typer forlagsbind:
A. Skinnryggbind.
B. Mellomgrønt helsingjirtebinding.
C. Senere forlagsbind med Gyldendal Norsk Forlags forleggerstempel på bakdekkelen.

- 1927: Landstrykere. Roman. I-II. Gyldendal.
Innbinding: Omslag, typografisk, i to halvbind. Tre typer forlagsbind:
A. Skinnryggbind / halvskinnbind.
1. Det "vanlige" skinnryggbindet med rikelig gulldekor som kom i flere farger.
2. Halvskinnbind med forfatternavn og tittel i gull samt 5 blindtrykte sirelformer.
Oftest sett i lysebrunt skinn, men forekommer også i andre farger.
B. Mellomgrønt helsjirtingbind.
- 1930: August. Roman. I-II. Gyldendal.
Innbinding: Omslag, typografisk, i to halvbind. Tre typer forlagsbind:
A. Skinnryggbind / halvskinnbind.
1. Det "vanlige" skinnryggbindet med rikelig gulldekor som kom i flere farger.
2. Halvskinnbind med forfatternavn og tittel i gull samt 5 blindtrykte sirelformer.
Oftest sett i lysebrunt skinn, men forekommer også i andre farger.
B. Mellomgrønt helsjirtingbind.
- 1933: Men Livet lever. Roman. I-II. Gyldendal.
Innbinding: Omslag, typografisk, i to halvbind. Tre typer forlagsbind:
A. Skinnryggbind / halvskinnbind.
1. Det "vanlige" skinnryggbindet med rikelig gulldekor som kom i flere farger.
2. Halvskinnbind med forfatternavn og tittel i gull samt 5 blindtrykte sirelformer.
Oftest sett i lysebrunt skinn, men forekommer også i andre farger.
B. Mellomgrønt helsjirtingbind.
- 1936: Ringen sluttet. Roman. Gyldendal.
Innbinding: Omslag, typografisk, i to halvbind. Fire typer forlagsbind:
A. Skinnryggbind / halvskinnbind.
1. Det "vanlige" skinnryggbindet med rikelig gulldekor som kom i flere farger.
2. Halvskinnbind med forfatternavn og tittel i gull samt 5 blindtrykte sirelformer.
Oftest sett i lysebrunt skinn, men forekommer også i andre farger.
B. Mellomgrønt helsjirtingbind.
C. Med mørk grønn sjirtingrygg med lysere grønne pappdeklér og med rød rammestrek på fordekkelen.
Denne utgaven er trykt på nytt på tynnere papir og satt med tettere skrift og med 271 sider.
- [1936]: Quisling. Av Knut Hamsun.
Ett-blads trykk i liten 4to.
Propagandatrykk utgitt av Nasjonal Samling før valget i 1936, hvor Knut Hamsun støtter Quisling sterkt. ("Hadde jeg ti Stemmer skulde han faa dem").
- 1939: Artikler. I utvalg ved Francis Bull. Gyldendal.
Innbinding: Omslag, typografisk. To varianter av forlagsbindet:
A. Skinnryggbind med gull toppsnitt
B. Sjirtingryggbind
- 1940: Knut Hamsun til situationen. Et aabent Brev fra den store Digter til sine landsmænd.
Trykket er på fire sider og har overskriften "Et ord til oss" og er datert Oslo, den 14. April 1940.
Innbinding: Kombinert omslag og tittelblad. Det er to varianter av trykket:
A: Trykket er på side 2, datert Oslo, den 14. April 1940. På side 4 er trykket datert 14.-4.-1940, og trykket har Hamsuns signatur trykket.
Det fremgår av samme side at det er trykket hos Osvals Møller Bogtr. i København.
B: Denne varianten er på side 2 datert Oslo, den 19. April 1940, og på side 4 har man Hamsuns navn med vanlige trykkbokstaver.

I bind 27 av Knut Hamsuns samlede verker er det på side 428 opplyst at den redaksjonshistoriske bakgrunnen for dette oppropet er gåtefullt.

Her er det bare B-varianten av 19. April nevnt. A-varianten er ikke registrert.

Det foreligger også to tyske versjoner av samme opprop. Det første er inntatt i Informationdienst. Pressedienst. Nord av 27. April 1940, og har overskriften "Knut Hamsun: Ein Worth an Uns.

En tysk versjon er også inntatt som bilag til Tore Hamsuns bok "Mein Vater" som er 4-siders trykk datert im April 1940. Dette bilaget har en noe avvikende ordlyd fra den første tyske versjonen av 27. april 1940.

1949: Paa gjengrodde Stier. Gyldendal.
Innbinding: Omslag, typografisk. Pappbind. I noen få eksemplarer er for- og bakomslaget medbundet originalbindet. Boken i omslag er vesentlig sjeldnere enn i forlagsbindet. I antikvarkataloger har vi sett anført at bare 5% av førsteopplaget utkom heftet.

Vi nevner også en spesiell og svært sjelden "Samlet utgave":

Serien er ikke registrert i Østbys bibliografi, og representerer delvis varianter av førsteutgaver.

1899-1901(?) Knut Hamsuns Skrifter - Cammermeyers Forlag.

1. Bind I (hefte 1-8): Sult (Andet oplag).
Et nytrykt annet-opplag fra 1899 med små endringer i forhold til førsteutgaven. Med Cammermeyer på tittelbladet.
Med dette tittelbladet fra Cammermeyer ble boken senere utgitt både i forlagsbind og i originale omslag på Gyldendal. Denne utgaven har således omslag/bind fra Gyldendal og tittelblad fra Cammermeyer.
2. Bind II (hefte 9-17): Mysterier.
Med et nytrykt tittelblad fra Cammermeyer, som overtok restopplaget fra Philipsen. Boken er med andre ord en ny tittelutgave av førsteutgaven.
3. Bind III (hefte 18-26): Ny Jord.
Med et nytrykt tittelblad fra Cammermeyer, som overtok restopplaget fra Philipsen. Boken er med andre ord en ny tittelutgave av førsteutgaven.
4. Bind IV (hefte 27-34): Redaktør Lyng.
Restopplaget av Andet Oplag fra Philipsen, men med nytrykt tittelblad fra Cammermeyer.
5. Bind V (hefte 35-40): Pan.
Restopplaget av Andet Oplag fra Philipsen, men med nytrykt tittelblad fra Cammermeyer.
6. Bind VI (hefte 41-45): Livets Spil.
Med nytrykt tittelblad fra Cammermeyer, som overtok restopplaget fra Det Nordiske Forlag. Boken er med andre ord en ny tittelutgave av førsteutgaven.
7. Bind VII (hefte 46-52): Ved Rigets Port.
Med et nytrykt tittelblad fra Cammermeyer, som overtok restopplaget fra Philipsen. Boken er med andre ord en ny tittelutgave av førsteutgaven.
8. Bind VIII (hefte 53-58): Fra det moderne Amerikas Aandsliv. Roman.
Med et nytrykt tittelblad fra Cammermeyer, som overtok restopplaget fra Philipsen. Boken er med andre ord en ny tittelutgave av førsteutgaven.

9. Bind IX (hefte 59-64): Victoria. Andet oplag. 6te tusind. Cammermeyer. En del av "6te tusinde" ble også utgitt i ordinær bokform.

Samtlige ni bind av "Skrifter" har - såvidt vites - aldri samlet vært katalogført i noe norsk antikvariat.

Bindene er normalt bundet i privatbind uten hefteomslag. I enkelthefter er verket meget sjeldent.

Det er usikkert om Cammermeyer bandt heftene i forlagsbind. Vi har sett eksemplarer av "Ny Jord" i et mosegrønt skinnbind med enkel ryggdekor og grønn bord på forsats og baksats som kan være et forlagsbind.